

FRESHABIT Mekrijärvi-Kelsimänjoki- luonnonhoitohanke

1. Tausta ja hankealue

Vuoden 2016 alussa käynnistyi valtakunnallinen Freshabit Life IP -hanke, jonka tavoitteena on parantaa vesistöjen tilaa. Yhtenä Freshabit-hankkeen toimenpidealueena on Koitajoen alue. Suomen metsäkeskuksen rooliin hankkeessa kuuluu vesiensuojelullisten ongelmakohteiden tilan ja elinympäristöjen parantaminen yksityisessä omistuksessa olevilla mailla.

Koitajoen hankealueesta otettiin ensimmäisenä tarkasteluun Huhuksen ja Hattuvaaran kylien yksityismaat. Huhuksen vesiensuojelurakenteet on tehty v. 2019. Hattuvaaran toteutus on alkamassa. Maastossa tapahtunut vesiensuojelullisten ongelmakohtien paikantaminen on tehty vuosina 2018 - 2019. Maastossa tapahtuneen inventoinnin perusteella on koostettu Freshabit Mekrijärvi-Kelsimänjoki- luonnonhoitohanke. Hankkeessa on mukana ne kohteet, joihin on saatu maanomistajien suostumukset.

Hankealue sijaitsee Ilomantsin kirkonkylän pohjoispuolella. Alueella Kelsimänjoki laskee vetensä Koitajokeen Mekrijärven kohdalla. Alueella on runsaasti ojitettuja soita. Viljelysmaita on niukasti. Alueen keskellä on turvetuotantoa.

Freshabit- hankkeen toimenpiteet on suunniteltu kohteille, joissa vesiensuojelullinen tarve johtuu pääosin metsätalouden alueilta yksityismailla.

2. Suunnitelma

Maastotarkastelussa pyrittiin löytämään ja tunnistamaan vesiensuojelun ongelmakohteet, joihin metsätalouden toiminnalla on vaikutusta. Lisäksi tarkasteltiin elinympäristöjen kunnostamistarpeita ja –mahdollisuuksia. Ongelmakohteiden korjaamiseksi tehtiin ratkaisuehdotukset ja ne ehdotukset, joihin saatiin maanomistajan suostumus ovat edenneet hankekohteiksi. Kohteet koottiin Freshabit Mekrijärvi-Kelsimänjoki- luonnonhoitohankkeeksi.

Freshabit Mekrijärvi-Kelsimänjoki - luonnonhoitohanke sisältää neljä toimenpidekokonaisuutta, joiden tarkoituksena on parantaa metsätalouden vesiensuojelua tasaamalla virtausolojen äärevyyttä sekä vähentämällä alapuoliseen vesistöön kulkeutuvan kiintoaineksen ja ravinteiden määrää. Toimenpidekohteet voivat sisältää useampia erillisiä toimenpiteitä. Osa kohteista on elinympäristön ennallistamiseen tähtäävä (suon vesitalouden parantaminen). Luonnonhoitohankkeen hankealue ja toimenpidekohteiden sijainti näkyvät suunnitelmakartassa. Toimenpidekohteet esitellään tämän hankekuvaus kohdassa 3. Toimenpidekohteiden kartat ovat hankehakupyyntöön liitteinä.

Vesiensuojelu- ja ennallistamistoimenpiteet:

- 2 kpl laskeutusaltaita putkipadolla
- 5 kpl turvepatoja, ojien tukkimista noin 600 m
- 2 kpl pohjapatosarjoja (á 3-5 patoa), toisessa eroosiosuojausta
- 2 kpl kosteikkoja (n.2,7 ha)

- 4 pohjapatoa
- uutta ojaa n. 350 m

Kaikilta maanomistajilta, joiden maille on suunniteltu tehtäväksi vesiensuojelurakenteita, on pyydetty kirjallinen suostumus luonnonhoidon toimenpiteen toteuttamiseen. Sopimuksia on tehty yhteensä 11 kappaletta. Hankehaun jälkeen valittu toteuttaja saa sopimuskopiot käyttöönsä ja hänelle toimitetaan myös kohdekohtainen kiinteistö- ja omistajaluettelo yhteystietoineen.

Maanomistajiin tulee olla yhteydessä ennen toimenpiteisiin ryhtymistä. Kohteissa, joissa on ennen kaivutöihin ryhtymistä tarvetta puuston poistoon, tulee neuvotella puiden korjuusta maanomistajien kanssa. Poisto kuuluu toimijalle (mainittu kohdekohtaisesti). Puutavara pinotaan ajouran viereen tai muuhun maanomistajan kanssa sovittuun paikkaan kohteen lähellä. Puutavara kuuluu maanomistajalle. Maanomistajien kanssa on sovittu, että sekä runkopuuta että rankapuuta käytetään edistämään vesiensuojelua osassa kohteista. Asiasta tarkemmin kohdekuvauksissa.

Toimenpidekarttoihin on tarvittaessa merkitty viitteelliset kulkureitit kohteille. Kulkureittien tarkka sijainti on varmistettava ennen toimenpiteiden aloitusta maanomistajilta, myös naapurituloilta, mikäli joudutaan liikkumaan ns. kolmansien osapuolien mailla. Toteuttaja vastaa aiheuttamistaan ajourapainumista ja muista toimenpiteiden toteutuksessa syntyneistä vaurioista.

Kohteissa **ei ole tehty** pituusleikkausvaaituksia patojen tarkkojen paikkojen ja korkeustasojen määrittämiseksi.

Suunniteltujen vesiensuojelurakenteiden toteutusajankohtaan vaikuttavat sääolosuhteet. Toimenpiteiden kaivutyöt on ajoitettava niin, että ojissa ja puroissa virtaa kaivuun ajankohtana mahdollisimman vähän vettä.

Hankealueella voi olla myös maakaapeleita (esim. laajakaista) ja vesijohtoja, joiden sijainti on varmistettava erityisesti teiden läheisyydessä kaivettaessa.

Laskeutusaltaiden kaivussa pidetään tavoitteena veden kiertoa koko altaan alueella. Altaat toteutetaan metsätalouden vesiensuojeluohjeistuksen mukaisesti ja mitoitetaan altaalle tulevan vesimäärän perusteella (Laskeutusaltaiden mitoitushje vesimäärän perusteella: <http://www.ymparisto.fi/FI/TASOhanke/Julkaisut>). Altaasta tulee ainakin yksi luiska muotoilla niin loivaksi, että ihminen tai eläin pääsee altaasta pois.

Padottavat rakenteet mitoitetaan niin, että yläpuolisen metsä- tai peltoalueen kuivatus ei häiriinny. Kaivumaat on läjitettävä tulvakorkeuden yläpuolelle.

Suunnitelmat toteutuksesta on esitelty ELY:lle. ELY antaa lopullisen lausuntonsa hankehaun aikana. Jos hankkeeseen tulee muutoksia, niistä tiedotetaan hakijoita.

3. Toimenpidekohteet MEKRIJÄRVI-KELSIMÄNJOELLA

Kohde 1. HARAVA- ja HAARAPURON KOSTEIKKO JA VIRTAAMANSÄÄTÖ

Tila: 146-401-3-10 Niemelä

Haravapuron kaivetussa uomassa on jatkuvaa uomaeroosiota. Vesiensuojelutoimena tehdään Niemelä tilan pellolle kosteikko padottamalla ja kaivamalla. Haravapuron vedet ohjataan kosteikkoon pohjapadolla ja kaivettavalla syöttöuomalla. Padon ja uoman on kestettävä tulva-aikojen isohkon valuma-alueen runsaat vedet (kiveys yms). Pohjapato rakennetaan tasoon, jossa normaaliajan vesi ohjautuu kosteikkoon, mutta tulvalla osa vedestä saa mennä entiseen uomaan. Kosteikon yläpuolisessa uomassa tehdään virtaamansäätöä pohjapatosarjalla ja uoman syöpymäkohtien suojausta kiveyksellä (tarvitaan arviolta 3-5 pohjapatoa). Maanomistaja osoittaa kulkureitit työkohteille.

Kosteikon kaivumaat tasataan uoman ja kosteikon väliin niin, että tasannetta voidaan käyttää esim. riistapeltona. Kosteikon itäpuolella suojavyöhykkeen ulkopuolelle kaivumaat tasataan uudeksi pelton pinnaksi. Kosteikkoon tehdään kaivumaista saarekkeita. Tavoitteena on, että veden syvydessä on vaihtelua.

Purkukohdan pohjapato tehdään rakenteeltaan sellaiseksi, että se on vauriota mahdollista ylittää koneella (riistapelton viljely tms). Purku padolta vanhaan uomaan loivana koskena.

Haarapurossa on myös uomaeroosiota. Sitä estetään rakentamalla aivan purojen yhtymäkohdan yläpuolelta kosteikon purkukohtaan ulottuva pohjapatosarja (tarvitaan arviolta 3-5 pohjapatoa). Molemmissa pohjapatosarjoissa ja kosteikossa käytetään veteen upotettuja, vesiensuojelua edistäviä puurakennelmia (vähintään 1/kohde). Käytettävän puuaineksen osoittaa maanomistaja. Kohteen toteuttamisen yhteydessä työskentelytilan avaamiseksi mahdollisesti tarvittava puuston poisto kuuluu toteuttajan tehtäväksi.

Kohde 2. SAUNASUON LASKEUTUSALLAS

Tilat: 146-401-16-0 Einola
146-401-15-5 Kelsimä

Laskeutusallas rakennetaan tilojen rajalle niin, että pääosa altaasta tulee Kelsimä tilan puolelle. Vesiuoman valuma-alueeksi on laskettu 175 ha ja allas mitoitetaan sen mukaan. Vesien purku altaasta toteutetaan putkipadolla.

Tarvittava puuston poisto kuuluu toimijan tehtäväksi. Poistettavaa puustoa on vain vähän. Vesiensuojelun tehostamiseksi altaaseen upotetaan puuta (rankaa, karsittua latvusta tai runkokuuta).

Tähän tarkoitukseen otettavista puista toimija sopii maanomistajien kanssa. (putkipadon tuotekortti ja rakentamishjeet www.metsakeskus.fi/tausta-aineistot).

Kohde 3. SELKÄSUON TURVEPADOT JA ENNALLISTAMINEN

Tilat: 146-420-5-15 Pyytalli
146-420-5-22 Vainio
146-420-5-26 Rantapalsta

Vesiensuojelutoimenpiteenä ja kasvultaan heikoksi jääneen suon ennallistumisen edistämiseksi tukitaan jokeen ohjautuvat purku-uomat turvepadoilla. Samalla täytetään sarkaojia yhdistävä oja. Tilalla Rantapalsta 5:26 olevassa ojassa on uomaeroosiota. Sen vähentämiseksi ennen jokea olevaan kohtaan tehdään pohjapato, jolla leveähkään ojaan saadaan muodostumaan virtaushidastetta ja samalla laskeutusallasta. Ennen pohjapatoa ojaan syvennetään lietekuoppaa kiintoaineen keräämiseksi.

Työskentelytilan saamiseksi tarvitaan vähäistä puuston poistoa, joka kuuluu toimijalle. Osa puustosta laitetaan uomaan lisäämään ravinteiden sieppaamista. Maanomistajan halutessa osa puusta siirretään vieressä olevan laavun lähelle.

Kohde 4. JOKISUON KOSTEIKKO ja MUUT VESIENSUOJELUKOHTTEET

Tilat: 146-420-9-80 Kallioniemi
146-420-9-98 Jokiranta
146-420-9-85 Vaaranmäki
146-420-9-14 Peilikangas
146-420-9-64 Koppelokangas

Kallioniemen 9:80 tilalle tehdään padottamalla ja pääosin kaivamalla kosteikko. Alueelta on puusto jo poistettu valmiiksi. Vesiensuojelun tehostamiseksi vesien purkukohtaan tai sen lähelle veteen sijoitetaan pari pientä puunippua. Tarvittavan puuaineksen toimija ottaa kosteikon tai sen reunan alueelta.

Tilan 9:64 kulmauksessa on valmiina laskeutusallas, joka tyhjenetään. Jos on tarve kaataa yksittäisiä puita, rungot sijoitetaan altaaseen. Altaan alapuolelta tehdään vesien ohjaus uudella ojalla em. kosteikkoon. Ojalinjan puuston kaato kuuluu toimijalle. Puut jäävät lahoppuiksi tai voidaan osittain siirtää myös kosteikon puuainekseksi.

Jokisuon alueella on Koitajokeen laskevia laskuojia. Ojiin tehdään padotukset ja niistä pienet vedenohjaukset soille (pohjoisin järkevintä tehdä miestyönä).

Tilalle 9:14 rakennetaan laskeutusallas. Allas rakennetaan ojissa olevan eroosion kiintoaineiden kiinniottoon. Uoman valuma-alue on noin 25 ha. Altaan vesien purku toteutetaan putkipadolla. Vesien purku pyrittävä ohjaamaan suolle entisen ojauoman pohjoispuolelle. Altaan alue on lähes puuston. Kaivun yhteydessä joudutaan poistamaan hieman puustoa. Puuston poisto kuuluu toimijalle. Rungot käytetään karsittuina altaaseen sijoitettuna vesiensuojelurakenteina (nippu tms).